

Avşar Ağızlarındaki Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Değişmeleri

The Phonetic Changes in Quoted Words Obtained from Avşar Dialects

Ayşen Kılıç

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara-Türkiye

ÖZET

Anadolu ağzlarının kuruluşunda hakim rol oynayan Oğuz boyları içerisinde bugün hala ağız özelliklerini muhafaza eden birkaç boydan biri de Avşarlardır. Bu çalışmada “Avşar Ağızları” adlı yüksek lisans tezindeki derlenmiş metinlerden tespit edilen alıntı kelimelerin kullanımında görülen ses değişimleri ve sebepleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ağız, ses değişmesi, Avşar, ünlü, ünsüz

ABSTRACT

One of several tribes that even today, preserve their dialectic features among Oghuz Tribe, which acted predominantly in the development of Anatolian dialects, is Avşar Tribe. This study tries to set forth the phonetic changes and their reasons seen in the use of quoted words obtained from compiled texts in post graduate thesis titled as “Avşar Dialects”.

Keywords: Dialect, phonetic change, Avşar, vowel, consonant

SUMMARY

Anatolia became a country of Oghuz with continuing migrations that started at XI. century and lasted until XIV. century. This is why its dialectic structure is based on Oghuz Turkish. (Korkmaz, 1995: 180).

As is seen from the results of historical researches and examinations made on location names in Anatolia based on archives; excluding Alka-Evli tribe, all Oghuz tribes took part in conquering and populating of Anatolia between XI-XIV. centuries (Sümer, 1980: 209).

Development of Anatolian dialects was grounded on these 23 Oghuz tribes since Oghuz did not speak a standard Oghuz Language, which stems from their nomadic life style. Therefore, due to various reasons, there occurred a set of dialectical differences among tribes in terms of phonetics, form and partially, vocabulary aspects (Korkmaz, 1995: 180).

That at certain places in Anatolia, Avşar communities settled or were made settle at various times is understood from the existence of villages that are still named as *Avşar*, *Avşarlı* etc. The book titled as “Village Names”, a publication of the Ministry of Interior, lists 44 Avşar villages.

The post graduate thesis titled as “Avşar Dialects” prepared in 1991 explores the phonetic and form features of Avşar dialects. This study, based on the texts covered in mentioned thesis, tries to lay down the phonetic changes in quoted words of Avşar dialects and reasons of these.

Most of the quoted words extracted from Avşar dialects have undergone changes in time in line with the phonetic structure of Turkish Language. Some examples regarding these changes are given below:

Quoted words from Avşar dialects assessed within front-back harmony :

a. Most quoted words assessed within this harmony through progressive assimilation.

fakır < fakir (I-80), davat < davet (I-110), afadarsın < afedersin (III-5)

b. Most quoted words assessed within this harmony through regressive assimilation.

cuvab < cevap (XXI-279), asvab < esvab (V-199), ehmed < Ahmet (XVI-1)

Quoted words from Avşar dialects within unrounded/rounded harmony:

fotuğraf < fotoğraf (XXII-53), salum < salon (XXXVII-5)

Quoted words from Avşar dialects that have undergone harmony change:

sehen < sahan (XXVIII-105), cenderme < jandarma (XXXIV-55)

Rounded vowels after labial-consonant in Avşar dialects:

cuvab < cevap (XXI-279), zömberē < zembereği (XLIV-36)

Epenthesis in quoted words of Avşar dialects:

ilāzım < lazım (XXVII-24), leyik < layık (VI-149), üleşin < leşin (IX-147)

Haplology in quoted words of Avşar dialects:

ğad Osman < kadı Osman (XXIII-2), cuma fendi < cuma efendi (II-4)

Initial consonant mutation in quoted words of Avşar dialects:

n > l

löbeTi < nöbeti (III-7), lisan < nisan (X-103)

Coonsonant mutations in quoted words of Avşar dialects:

t > d

mıkdar < muhtar (XXI-181), usda < usta (XX-40), işdeh < iştah (XX-23),

Consonant disappearance in quoted words of Avşar dialects:

h disappearance:

nikā < nikahı (XXXV-52), şabi < sahibi (IV-39), şâdet < şehadet (IV-21)

Anaptyctic consonants in quoted words of Avşar dialects:

hailesi < ailesi (VII-6), havlu < avlu (XXI-290), hayînlik < hainlik(XX-25)

Gemination in quoted words of Avşar dialects:

hüssüyün < Hüseyin (VIII-12), essah < esahh (XXXV-60)

Degemination in quoted words of Avşar dialects:

evel < evvel (XXVIII-61), katyen < katiyen (XXXVIII-1)

Contraction in quoted words of Avşar dialects:

tüfamı < tüfeğimi (II-61), sābi < sahibi (XVIII-25), nikē < nikah (I-100)

1.GİRİŞ

Anadolu, XI. yüzyılda başlayıp XIV. yüzyıla kadar devam eden sürekli göçler ile bir Oğuz ülkesi haline gelmiştir. Bu sebeple dil yapısı bakımından da Oğuz Türkçesine dayanır (Korkmaz, 1995: 180).

Tarihî araştırmaların ve Anadolu yer adları üzerinde yapılan arşivlere dayalı incelemelerin ortaya koyduğu sonuçlardan, Anadolu'nun XI-XIV. yüzyıllar arasında fetih ve iskânına Oğuzların 24 boyundan (*İğdir, Bükdüz, Yiva, Kımık, Salur, Eymür, Üreğli, Bayındır, Çavundur, Çepni, Peçenek, Kayı, Alka-Evli, Bayat, Karaevli, Yazır, Poturga, Töker, Yapırlı, Avşar, Beydilli, Karkın, Alanyurtlu, Çorukluğ*) Alka-Evli dışında kalan bütün Oğuz boylarının katılmış olduğu anlaşılmaktadır (Sümer, 1980: 209).

Anadolu ağızlarının oluşumu işte bu 23 Oğuz boyuna dayanır. Çünkü Oğuzlar uzun süre devam eden göçebe yaşayışlarının neticesi olarak standart bir Oğuzca konuşmuyorlardı. Bu sebeple boylar arasında çeşitli sebeplere bağlı olarak ses, şekil, kısmen de söz varlığı bakımından farklılık gösteren bir takım ağız ayrılıkları olmuştur (Korkmaz, 1995: 180).

2. AVŞAR AĞIZLARI

Selçuklu hanedanının büyük siyasi başarıları, Kara Hitaylar'ın Türkistan'da hakimiyet kurmaları, Oğuzlardan kalabalık grupların Seyhun boylarındaki yurtlarından ve hatta Mangışlağ (Mankışlak) ve Balhan (Balkan) bölgelerinden göçüp Orta ve Yakın Doğu ülkelerine gelmelerine sebep oldu. Bu gruplar arasında gelen 24 Oğuz boyundan pek azının tarih kaynaklarında akislerini bulabiliyoruz ki bunlardan biri de Avşarlardır (*Diğerleri : Kımık, Salur, Yıva, Yazır, Döger*). Avşarlar, Anadolu'ya yerleşen Oğuz boyları içerisinde nüfuslarının çokluğu, oynadıkları tarihî rol, ağız özelliklerini muhafaza edişleri bakımından önemli bir yere sahiptirler. Ortaçağda Zengiler ve Karamanoğulları gibi mühim sülaleler çıkarmış, XVIII. asırda Nadir Şah gibi bir şahsiyet yetiştirmişlerdir. İslamiyetten önceki devirde hükümdar sülalesi çıkarmış beş boydan birinin de Avşar olduğu ileri sürülür (*Diğerleri: Kayı, Eymür, Yazır, Beydilli*) (Sümer, 1980: 119-137).

Tarihî kaynaklarda genellikle Türkmen (İslamiyet'ten sonra Oğuzlara Türkmen adı verilmiştir.) adı verilen veya sadece Guzz (Oğuz) diye bahsedilen bu boyların kendilerine has isimleri belirtilmediğinden Avşarların ne zaman, nereden geldikleri, Anadolu'da hangi bölgelere yerleştikleri konusunda net bir şey söylenememektedir. Yalnız Avşarlardan olan Aksungur'un ve oğlu İmad-al-Din Zangi'nin maiyetlerinde kuvvetli Avşar kitlelerinin XI. yüzyıl sonları ile XII. yüzyılda bugünkü Kuzey Suriye bölgesine geldikleri ve bu sülalenin hizmetinde mühim hareketlerde buldukları tahmin edilmektedir. Büyük Selçuklular ve onların yerine geçen çeşitli sülaleler zamanında İran, Suriye ve Anadolu'ya gelen çeşitli Türkmen boyları arasında kuvvetli ve kalabalık bir kabile olan Avşarların önemli bir yeri bulunmaktadır (Köprülü, İA, "Avşar" maddesi).

Anadolu'nun çeşitli sahalarında, çeşitli zamanlarda Avşar zümrelerinin yerleşmiş veya yerleştirilmiş olduğu bugün hâlâ *Avşar*, *Avşarlı* gibi isimler taşıyan köylerin bulunmasından anlaşılmaktadır. İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Köy Adları kitabında 44 Avşar köyüne rastlanıyor. Buna göre; Sivas, Ankara, Bolu vilayetlerinde

5'er, Kastamonu'da 4, Manisa ve Konya'da 3'er, Kayseri'de 2 Avşar köyü bulunuyor. Diğer köyler Safranbolu, Isparta, Antalya, Bursa, Çankırı, Afyon, Kütahya, Yozgat, Maraş, Balıkesir, Çorum, Aydın, Denizli, Muğla, Tokat ve Malatya'da dağınık haldedir (Köprülü, İA, "Avşar" maddesi). Kayılardan sonra Anadolu'da en fazla yer adı Avşarlara aittir.(Sümer, 1980: 450) Bu durum Avşarların Anadolu'nun fetih ve iskânında Kayı ve Kınıklar gibi önemli bir rol oynadıklarını göstermektedir.

Bugün Kayseri'nin Pınarbaşı kazasının merkez nahiyesine bağlı bir kısım köyleri ile aynı kazanın Pazarören nahiyesi köylerinden pek çoğu, Sarız kazası köylerinin yarısından fazlası, Tomarza'nın Toklar nahiyesi köylerinden pek çoğu Avşarlara aittir. Yine Adana'ya bağlı Mağara kazası köylerinden Ayvad, Ağdaş-Alanı, Elemanlı (Çakırlar) köyleri de Avşarlar tarafından iskan edildiği gibi Çukurova'da bazı Avşar köylerine ve başka köylere yerleşmiş Avşar ailelerine rastlanır (Sümer, 1980: 282). Avşarlar aşağı yukarı bir asırdır yerleşik hayata geçmiş olmalarına rağmen oba teşkilatını unutmamışlardır (Bu obalar ve yerleştikleri köyler için bkz. Faruk Sümer, Oğuzlar, İstanbul 1980, s. 282).

Biz 1991 yılında hazırladığımız "Avşar Ağızları" adlı yüksek lisans tezinde Adana'ya bağlı Tufanbeyli kazasının Elemanlı (Çakırlar) köyünden; Kayseri'ye bağlı Pınarbaşı kazasının Kızılören ve Demircili köylerinden; Sarız'ın Molla Hüseyin, Dayı Oluk, İmirza, Karayurt, Kemer köylerinden ve Yahyalı kazasından; Tomarza'nın Madırasan ve Çanakpınar köylerinden yaptığımız derlemeleri esas alarak Avşar ağızlarının ses ve şekil özelliklerini incelemiştik. Bu yazıda ise tezimizdeki metinlerden hareketle Avşar ağızlarındaki alıntı kelimelerde görülen ses değişimlerini ve sebeplerini ortaya koymaya çalıştık.

Bütün diller birbiriyle belli oranda bir ilişki ve alışveriş içerisindedir. Hiçbir dil kendisini diğer dillerden soyutlayamaz. Hatta sadece diller arasında değil lehçeler ve ağızlar arasında da böyle alışverişler görülmektedir.

Türkçe, tarih boyunca, Türk boylarının göçlere bağlı hareketli hayatlarından dolayı, pek çok kavimle dolayısıyla pek çok dil ile çeşitli coğrafyalarda çeşitli ilişkiler içerisinde

olmuş, pek çok dile kendi dil ve kültüründen çeşitli unsurlar vermiş, pek çok dilden ve kültürden de etkilenecek çeşitli öğeler ve kelimeler almıştır. Başlangıçta bu etkileşim şartlara paralel olarak sınırlı iken, komşuluk ilişkilerinin yoğunluğu, İslamiyetin etkisi, bilim ve teknolojinin gelişmesi, ulaşım ve iletişim imkânlarının artması ile zaman zaman yüksek düzeylere erişmiştir (Dildeki yabancı kelime oranı Göktürk yazıtlarında %1, Uygurcada dinî metinler dışında %2,5, en fazla %10, Yunus Emre'de %13, XV. yüzyılda Baki'de %65, Nef'i'de %60 olarak tespit edilmiştir (Aksan, 1995: 381). II. Dünya Savaşından sonra ise bütün dünyayı etkileyen İngilizceden Türkçe de nasibini büyük ölçüde almıştır.

Anadolu ağızları yazı diline oranla daha fazla bir söz varlığına sahiptir. Bu kavram zenginliğinin sebebi, Türkçenin bütün anlatım yollarından, türetme kurallarından istifade etmiş olmasıdır. Dile giren yabancı kelimelerden etkilenmesi de bu tabii sürecin neticesidir.

Avşar ağızlarında tespit ettiğimiz alıntı kelimelerin büyük çoğunluğu, zaman içinde Türkçenin ses yapısına uygun olarak bir değişim geçirmiştir.

Türkçede gerek kelime köklerinde, gerek kök ve ekler arasında bazı ses uyumları vardır. Bu uyumlar Türkçe kelimelerde ancak bazı seslerin bir arada bulunmasını gerektirir. Dolayısıyla Türkçe kelimelerde birçok seslerin ancak çeşitli bakımdan birbirine yakın olanları bir arada bulunur. Bu ise Türkçeye kendine mahsus bir ahengi olan bir dil manzarası verir. Türkçe kelimelerde görülen bu uyumların temeli benzeşme olayıdır. Bölgemiz Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde uyum, dikkati çekecek kadar belirgin ve kuvvetlidir.

3. SES DEĞİŞİMİ ÖRNEKLERİ

3.1. Avşar ağızlarında kalınlık- incelik uyumuna giren alıntı kelimeler:

a. Alıntı kelimelerin büyük bir kısmı ilerleyici benzeşme yoluyla uyuma girmiştir. fakır < fakir (I-80), davat < davet (I-110), afadarsın < afedersin (III-5), habar < haber (XVI-15), İrâbbıl alemin < rabbil âlemin, sahabı < sahibi (V-268), abdas < abdest (IV-

24), cahal < cahil (XLIII-18), şahat < şahit (XXVIII-26), afad < afet (VII-12), halid< halid (XXIII-103), lasdik < lastik (XVVIII-103), vakıd < vakit (XLIV-29), celleT < cellat (XVII-5), mezer < mezar (X-9), ilehe < ilahi (XXXIII-10), lire < lira, ezen < ezan (XXXIX-7), sileh < silah (XXI-75), dana < tane (XXX-60), cüzden < cüzdan, ırahma < rahime (V-2)

b. Gerileyici benzeşme ile uyuma giren alıntı kelimeler de şunlardır.

cuvab < cevap (XXI-279), asvab < esvab (V-199), ehmed < Ahmet (XVI-1), , esger < asker (XXXIV-49), tene < tane (IV-4), marak < merak (XX-469), eşe < Ayşe (XL-2), hucum < hücum (XI-27), mekene < makine (XI-2)
nene < nane (XI-18) ikna< ikna, tuccar < tüccar (XX-164), safa < sefa (I-91), marak < merak (XX-46)

c. Bazı alıntı kelimeler ise iki yönlü olarak uyuma girmişlerdir.

musafir < misafir (XXXIV-6), munasib < münasib (XXXII-22), verene < virâne (XVII-25), casarat < cesaret (XXIV-3), fetihe < Fatiha (XXI-70), Amarıka < Amerika (XLI-4), cesiret < cesaret (XLV-21), cenezəsi < cenazesi (XXXVII-10), ısmayıl < ismail (IV-156)

Büyük ünlü uyumu bölgemiz Avşar ağızlarında kuvvetli olduğu halde, çeşitli sebeplerle bu uyumun bozulduğu görülür. Uyum bozulmasının en önemli sebebi bazı ünsüzlerin yanlarındaki ünlüleri inceltme veya kalınlaştırma eğilimidir.

haley < halay (V-20), hemam < hamam (86-57), galeyci < kalaycı (XXXIX-8), yayle < yayla (XIII-5), pareyi < parayı (XXI-74), hoceyi < hocayı (I-96), heyetine < hayatına (XV-252), zamen < zaman (XXXII-26), misdafā < mustafa ağa (.....), moreşa < maraşa (III-23), domatiz < domates (XXVIII-24), aceba < acaba (IX-10), maksed < maksad (VL-33), sebaab < sebeb (XXXVI-39), sipar < siper (XX-85), hatirime < hatırma (XXXIII-61), tuhet < tuhaf (86-57), kerama < kereme (XVII-30), safil < sefil (XXXIV-54), habe < haybe (I-59), hila < hile (VLI-103), arkek < erkek (I-66), deva< dava (XXXII-5), metro < metre (VI-26), hökomat < hükümet (II-114)

3.2. Avşar ağızlarında düzlük-yuvarlaklık uyumuna giren alıntı kelimeler:

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, Türkiye Türkçesinin en belirgin özelliklerinden biridir. Bölgemiz Avşar ağızlarında bu uyum dikkati çekecek kadar belirgin ve kuvvetlidir. Bu sebeple dile giren yabancı kelimelerin de bu uyuma bağlandığını görüyoruz. Dudak ünsüzlerinin yanında bulunan yuvarlak ünlüler, genellikle bölgemizde uyuma girerek düzleşmiştir.

fotuğraf < fotoğraf (XXII-53), toktur < doktor, motur < motor, salum < salon (XXXVII-5), oruspu < orospu, horuz < horoz (II-14), şuver < şoför (XXXVII-5), şüfer < şoför (XXIII-23), Abdırâhman < Abdurâhman (XXXV-9), havız < havuz (XXV-5), namıs < namus (XLIII-40), sabın < sabun (XXIX-6), hamır < hamur (XXVIII-8), telifan < telefon (IX-174), arzı < arzu (XLU-5), navrız < nevrüz (XXVI-1), karpız < karpuz (XXV-1), ağasdos < ağustos (XVII-17), mahmıd < mahmut (XXIII-20), beddîa < beddua (XXI-25), davıd < davud (XXVII-73)

3.3. Avşar ağızlarında uyum değişmesine uğrayan alıntı kelimeler:

sehen < sahan (XXVIII-105), cenderme < jandarma (XXXIV-55), heyven < hayvan (XXV-6), emce < amca (III-24), hırslenyo < hırslanıyor (III-19), umar < ömer (V-14), herslenmiş < hırslanmış (IV-62), hızzmat < hizmet (V-8), havas < heves (XVI-48)

3.4. Avşar ağızlarında dudak ünsüzleri yanında görülen ünlü yuvarlaklaşmaları:

Dudak ve diş-dudak ünsüzleri yanlarındaki ünlüyü yuvarlaklaştırır. Avşar ağızlarında bu olay alıntı kelimelerde de görülmektedir.

cuvab < cevab (XXI-279), zöंबरē < zembereği (XLIV-36), yövmiye < yevmiye (XXXV-92), musafır < misafir (XXXIV-6)

3.5. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde görülen ünlü türemeleri:

Ünlü türemesi, çeşitli sebeplerle ortaya çıkar. Bunlardan birisi, Türkçenin ses yapısına aykırılıktır. Bölgemiz Avşar ağızlarında l, r ve ş ile başlayan alıntı kelimelerde ön seste i, ı, u, ü ünlüleri türemiştir. Çünkü Türkçe kelimelerde ön seste bu ünsüzler bulunmaz.

ilâzım < lazım (XXVII-24), ileyik < layık (VI-149), üleşiñ < leşin (IX-147), ırahmanıñ < rahimenin (V-II), ırahatımıza < rahatımıza (IX-76), ıramazan < ramazan (XXXVII-2), ırabbıl alemin < rabbil alemin (XXI-273), ırazı < razı (IX-70), ırahmetliğıñ < rahmetliğin (V-6), irekli < renkli (XXIX-26), iresmi < resmi (I-101), irezil < rezil (XXXV-5), ırkunu < ruhunu (XXXVIII-22), ırklyı < rukiye (XXVIII-149), ırıya < rüya (XXI-281) işey < şey (XX-58)

Avşar ağızlarında kullanılan alıntı kelimelerde iç ve son seste de ünlü türemeleri görülür.

Hamıza < Hamza (XVI-30), menciliş < meclis (III-32), apartuman < apartman (XLIV-42), eğare < eğer (XX-14), mağeri < meğer (XXXVI-51), gadara < kadar (I-80), gadare < kadar (II-134)

3.6. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde görülen ünlü düşmeleri:

Alıntı kelimelerde özellikle orta hecede, seyrek olarak da son seste ünlü düşmelerine rastlanır.

ğad Osman < kadı Osman (XXIII-2), cuma fendi < cuma efendi (II-4), cinğan < çingene (XXXVII-6), dakka < dakika (XXXV-23), avkat < avukat (XXXII-8), nevsim < nefesim (XXVIII-84), sosyet < sosyete (XLI-98), ırahma < rahime (V-2), meleke < melaike (-119)

3.7. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde görülen ünlü uzunlukları:

Avşar ağızlarında uzun ünlü taşımayan bazı alıntı kelimelerde, ses veya hece düşmesi sonucu ünlü uzunlukları meydana gelmiştir.

zāra < zahire (XLV-10), kāfe < kahve (XLIV-69), nikā < nikahı (XXXV-52), cepāne < cephane (XLI-91), şādēt < şahadet (IV-21), bāşış < bahş (XXIX-37), tāret < taharet (IV-32), ibrām < ibrahim (V-2), sabi < sahibi (IV-39), intiār < intihar (IV-54), tāmül

< tahammül (XLIV-5), yāū < yahu (XLI-89), sabā < sabaha (XLIII-22), esaāten < essahtan (XXXIV-5), ālā < Allahı, mūācir < muhacir (XVIII-32), kākul < kakhül (VI-36), nāme < nağme (XXXIII-25), māğza < mağaza (V-63), çit < çift (VI-151), çōra < çorba (XXVIII-20), tāsım < taksim (V-43), İřallah < inřallah (XXXV-10), irēKli < renkli (XXIX-26), pezevēk < pezevenk (IX-128), piriř < pirinç (IV-42), tōbe < tövbe (XLIII-5), hūsne < hūsniye (XXVII-78), hōssūn < Hüseyin (II-24), hābe < heybe (I-59), dēyus < deyyus (XLIV-54), řikāt < řikayet (XLIII-80)

Bazı alıntı kelimelerde ise, sebebi belli olmayan ünlü uzunlukları görülür. Bunların bir kısmı, örneksene yoluyla ortaya çıkmış olmalıdır.

cēket < ceket (I-53), çīle < çile (II-30), fākır < fakir (I-83), līsan < lisan (IX-103), mūsāfir < misafir (XXXIV-6), rēzillig < rezillik (XXXV-81)

3.8. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde görülen ön ses ünsüz değişmeleri:

n > l

löbeTi < nöbeti (III-7), lisan < nisan (X-103)

ç > c

coğ < çok (XLIII-39), ciňgan < Çingene (XXXVII-6), cılbak < çıplak (V-254), civte < çifte (XX-80), cızmak < çizmek (XVII-53)

j > c ve j > c > ç

canderme < jandarma (X-3), çenderme < jandarma (XXXIV-2)

v > f

furgundu < vurgundu (XL-12), furyo < vuruyor (XLI-17)

b > m

meysi < beyti (XXI-146)

h > m

mapis < hapis (XXI-120)

p > b

bazar < pazar (X-2), boyraz < poyraz (XXVIII-110)

ç > ş

şehre < çehre (XXI-176), şevik < çevik (XXIII-14)

s > z

zefil < sefil (XLIII-74), zefer < sefer (XXXI-4), zebeb < sebeb (XVI-22), zepze < sebze (XLU-13)

k > ğ

ğadar < kadar (I-18), ğına < kına (XXI-50)

t > d

darçın < tarçın (XI-14), daraf < taraf (XXI-105)

d > t

toktur < doktor (XXII-18), tane < dane

b > p

paklalı < baklalı (IV-42)

3.9. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde görülen iç ses ünsüz değişimleri:**t > d**

mıkdar < muhtar (XXI-181), usda < usta (XX-40), işdeh < iştah (XX-23),

k > g

mevğı < mevki (XXI-122),

k > ğ

şeviğmiş < çevikmiş (XXIII-36)

b > p

elpise < elbise (XXI-84), tapanca < tabanca (XXI-103), leplebi < leblebi (XXI-82),
ceprail < Cebrail (XXXVIII-17), ipraham < ibrahim (XXI-283)

f > v

havta < hafta (XXI-38), misavir < misafir (YLU-10), çiftv < çift (V-91)

h > ğ

yağut < yahut (XXI-271), , gağfirengi < kahverengi (XXVII-1), muğakğak <
muhakkak (XXI-257),

h > y

çehiz < çeyiz (/ Ar. Cihaz) (XXI-21)

ç > ş

harişde < hariçde (V-188), kireşlemek < kireçlemek (XXVIII-40)

k > h

vahıt < vakit (XXXIV-15)

h > y

gayfe < kahve (XXXVII-22)

c > j

mejmur < mecbur (XLV-9)

3.10. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde görülen ünsüz düşmeleri:

Bölgemiz Avşar ağızlarında bu ses olayına özellikle yabancı kelimelerde çok rastlıyoruz. Düşen ünsüz çoğu zaman yanındaki ünlüyü uzatarak kelimenin ses yapısını değiştirmiştir. Örneklerde en çok h ünsüzünün düştüğü görülmektedir.

h düşmesi:

nikā < nikahı (XXXV-52), şabi < sahibi (IV-39), şadet < şehadet (IV-21), tāmülüm < tahammülün (XLIV-5), taretlendiririk < teharetlendiririz (IV-32), zāra < zahire (XLV-10), kākul < kakhül (VI-36), yāü < yahu (XLI-89), intīar < intihar (IV-54), kāfe < kahve (XLIV-69), cepāneler < cephaneler (XLI-91), mēmēt < mehmet (I-104), essāten < esahtan (XXXIV), āmed < ahmet (X-21), bāşışını < bahşışını (XXIV-37), heralda < herhalde (XXXI-5), mūacır < muhacir (XVIII-32), zaar < zahir (XXVIII-145)

f düşmesi:

çit < çift (VI-15)

b düşmesi:

çora < çorba (XXVIII-20)

ğ düşmesi:

nāme < nağme (XXXIII-25), määza < mağaza (V-63), āşī < aşığı (XVI-72), tüfeni < tüfeğini (XXIV-7)

k düşmesi:

leylā < leylak (XXVI-1), tāsım < taksim (V-439), aletirik < elektrik (XLIV-64)

y düşmesi:

şikaat < şikayet (XLIII-80), deyus < deyyus (XLIV-54), hābe < heybe (I-59)

v düşmesi:

töbe < tövbe (XLIII-5), yömiye < yevmiye (XXXV-92)

n düşmesi:

pezevek < pezevenk (IX-128), ĩreKli < renkli (IV-25), ĩşallah < inşallah (XXXV-40), pırış < pirinç (IV-42)

r düşmesi:

hīz < hırs (IV-68), gada < kadar

t düşmesi:

dosları < dostları (XXI-17), serbes < serbest (XXI-25), ras geldin < rast geldin (V-246), abdas < abdest (XLIV-28), dülben < tülbent (XXXII-1)

3.11. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde görülen ünsüz türemeleri:

Ön ve iç seste çeşitli sebeplerle h, v, n, y, l ünsüzlerinin türediği görülür.

hailesi < ailesi (VII-6), havlu < avlu (XXI-290), hayînlık < hainlik (XX-25), mencilis < meclis (XLIII-105), teltiğe < tetiğe (II-139), sahat < saat (XLI-52), suval < sual (V-253)

3.12. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde görülen ünsüz ikizleşmeleri:

Bölgemizde çok seyrek görülen bir ses olayıdır.

hüssüyün < Hüseyin (VIII-12), essah < esahh (XXXV-60), goyya < güya (XXXV-59), memmed < mehmed (X-2), passuman < pansuman (XXXIV-46), tatte < tahta (XLII-7)

3.13. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde görülen ünsüz tekleşmeleri:

evel < evvel (XXVIII-61), katyen < katiyen (XXXVIII-1), ala < Allah (V-245), hakını < hakkını (II-55), tükan < dükkan (XX-22), mula < molla (V-28), tāmülüm < tahammülüm (XLIV-5)

3.14. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerde görülen hece kaynaşmaları:

Bölgemiz Avşar ağızlarında çok sık görülen bir ses olayıdır. Sızıcı ve akıcı ünsüzlerin erimesi ve yan yana gelen ünsüzlerin birleşmesi sonucu hece kaynaşmaları ortaya çıkar.

tüfami < tüfeğimi (II-61), sābi < sahibi (XVIII-25), nikē < nikah (I-100), sabā < sabaha (IV-12), tāmülüm < tahammülüm (XLIV-5), hüsne < hüsniye (XXVII-78), zāra < zahire (XLV-10), şādet < şahadet (IV-21), tāret < taharet (IV-32), ālā < Allahı,

3.15. Avşar ağızlarında alıntı kelimelerdeki ünsüzler arasında görülen yer değiştirmeler:

ırbık < ibrik (II-127), irbiyam < İbrahim (XIX-1), zahmeri < zemheri (IX-102), şavlar < şalvar (XXXIX-6), kevran < kervan (III-2), çılbağ < çıplak (V-254), kirpit < kibrit (I-26), hakaret < hareket (XVI-69)

KAYNAKLAR

Aksan, D. (1995). Her Yönüyle Dil III. Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (1995). Türk Dili Üzerine Araştırmalar II. Ankara: TDK Yayınları.

Köprülü, F. (1979). İslam Ansiklopedisi. Cilt 2, 28-38, İstanbul.

Sümer, F. (1980). Oğuzlar (Türkmenler). İstanbul: Ana Yayınları.